

TANÜGY.

Egyházkerületünk gymnasiumainak állapota az 1902. 3. iskolai évben.

I.

Egyházkerületünk gymnasiumai az utolsó évtizedekben gyors fejlődésen mentek keresztül. A kerület 10 gymnasiuma közül már a nyolcadik, a bősziroményi nyitotta meg a most beállott iskolai évben nyolcadik osztályát, a karcagi és nánási a következő iskolai évben nyitja meg hetedik osztályát és emeli fel új épületét, miután államsegélyes szerződését a miniszter már alá írta. Ilyen formán tíz főgymnasiumban folyik egyházkerületünkben a református szellemű középiskolai nevelés.

Kétségtelen, hogy emez iskolák alapjait református városok és egyházak vetették meg és tartották fenn kimeríthetetlen áldozat készségükkel, de a modern követelményeknek az állam segélye nélkül meg nem felelhetek volna és pangás, sorvadás lett volna osztályrészek. Be kell vallanunk, hogy a hagyományos protestáns áldozatkészesség forrásából az adományok és alapítványok egyre gyéribben jönnek. Nagyobb alapítványok csak elvétve érkeznek. Az elmúlt iskolai évben 1000 koronát meghaladó alapítvány is kevés helyen jött létre. Legelső helyen áll az elmúlt évben Bősziromény, a hol a hívek a gymnasium fejlesztésére jelentős adományokat tettek, a mennyiben közel 8000 korona adományt kapott. Hódmezővásárhelyen 1972 k. 23 f. az adományok összege, Kisujszálláson egy ezerkoronás alapítvány létesült, Debrecenben pedig 2 nemeslelkű adakozó 3 gymnasiumi tanuló tápintézetit díját fizette.

Vannak azonban olyan intézeteink is, melyekben feltűnően kevés adomány folyik be. A máramarosszigeti igazgató mikor néhány kisebb adományról beszámolt, ezt mondja: „Más iskoláinál igaz, nem megy oly ritkaság számba, mint nálunk, hisz Debrecen, Bősziromény, Nánás, Hódmezővásárhely iskolái ezekre menő adományokkal dicsekedhetnek úgy szólván évről-évre, de éppen azért, mert nálunk a kisebb adomány is ritkán jön, annyiival inkább méltó a megbecsülésre.“ Valóban becsüljük meg ezeket is, az ébredő protestáns öntudat majd meg fogja növelni az adományok nagyságát és számát.

A gymnasiumok anyagi erejének növekedésével gyarapodik a tanerőszám. Debrecenben a tanári testületnek 18 tagja volt, ezek közül 16 rendes tanár. Kisujszálláson 16 tanár közt 12 rendes, Szigeten 13 tanár közül 10 rendes, Vásárhelyen 16 rendes tanár működött, Békésen 11 tanár közül 8 rendes, 3 helyettes. A még ki nem egészített gymnasiumok közül Bősziroményben 11 tanár közül 9 rendes, Nánáson 9 tanár közül 7 rendes, Karcagon 10 tanár közül 9 rendes tanár volt.

A tanári testületek mindenütt felvették már az állandóság jellegét, a mennyiben évről-évre kevesedik a tanári testületekben a tanárváltozások száma. Ha csak a rendes tanári állásokat tekintjük, Debrecenben nem volt változás. Kisujszálláson volt 2, Vásárhelyen 2, Nánáson 1, Mezőturon egyszem. Valóban nagy csapás volt a tanítás és nevelés ügyére a folytonos tanárváltozás, mely még a közelmúltban is igen sok esetben év közben is előfordulván, a tanítás menetét megakasztotta némely osztályokban.

Bősziromény örömmel konstatálja, hogy első eset,

hogy a múlt iskolai évben az év végéig nem volt változás a tanári testületben.

A tanári fizetések korszerű rendezése olyan helyeken, a hol még az teljesen keresztül vive nem volt, közeledik a megvalósítás felé. De még van kivétel. Másfelől örvendetes jelenség, hogy vannak fentartó testületek, a melyek meg az állam újabb fizetési rendezési törekvéseivel is lépést igyekeznek tartani. A karcagi gymnasium fentartó testülete hozzájárult a tanári kar javaslata alapján a fizetési fokozatok eltörléséhez, megvalósítását attól tévén függővé, hogy a miniszter megadja-e a megvalósításra szükséges kiadásbeli többletet. Sőt elismerés illeti a szathmári fentartó testületet a mely meg 1903. szept. 1-től fogva a 400 koronás korpótlékot is rendszeresítette.

A tanári testületeknek több tagja működik irodalmilag a legtöbb helyen, bár ez az értesítőben nincsen mindenütt kiüntetve. Debrecenben az irodalmilag működő tanárok száma 8, Kisujszálláson 4, Szigeten 3, Karcagon 2. A szorosán vett iskolai munka szempontjából és a tanári állás társadalmi súlyát tekintve azonban én sokkal fontosabbnak tartom, hogy legtöbb gymnasium tanárai közül többen szerepelnek társadalmi téren. Szigeten 3 tanár tartott iparos munkások számára felolvasásokat Mezőturon meg jelentős posztit foglalnak el a tanárok mindenféle társadalmi mozgalomban, a mennyiben 6 tanár állott valamely egyesület élén, vagy irányított valamely társadalmi mozgalmat. Nánáson a tanári kar rendszeres terv szerint tartja a felolvasó estélyek sorozatát, mely valamely ismeretkört a maga egészében mutat be és a felolvasások tartásába már a közönséget is bevonta.

A tanulók létszámában, ha átlag vesszük az egyes gymnasiumok tanulói létszámának hullámzását, azt mondhatjuk, hogy általános azon irányzat, mely szerint a tanulók létszámában az eddigi emelkedés helyett esés mutatkozik. A vizsgálatot tett tanulók száma volt Debrecenben 683 (apadás 56), Kisujszálláson 196 (apadás) Szathmáron 332 (szaporodás 42), Szigeten 257 (kevés szaporodás), Nánáson 127 (nincs változás) Karcagon 208 (szaporodás 8), Mező-Turon 250 (apadás 16), Bősziroményben 166, Vásárhelyen 263 (szaporodás 5), Békésen 164. Tény, hogy a szaporodáson nincs okunk örvendeni, mert a hol ez mutatkozik is, nagyon helyesen mond bírálattal ezen jelenségről a szigeti gymnasium igazgatója: „A létszám szaporodása mindenesetre örvendetes, ámbár sajnosan kell bevallanunk, miszerint azon országos panasz, hogy a tudományos pályák felé törekvők nagy száma nincs arányban a tehetséggel és a munkakedvvel, nálunk is tapasztalható. Ez pedig a tudományos pályák színvonalát csökkenti. A tudományos iskolák kénytelenek annyi fenéksúlyt hordozni, a mely az iskola hajójának haladását lassúvá, nehézkessé teszi.“ Annyi bizonyos, hogy sok tanuló van, a ki más pályán hasznos tagja lehetne a társadalomnak, így pedig a proletárság gyarapítására szolgál egyedül.

A tanulók anyanyelve legnagyobb részben magyar azonban több helyen vannak más nemzetiségűek is. Így Debrecenben volt 2 német és 3 román, Mezőturon 2 német és egy szerb, Bősziroményben 1 német. Nagyobb számmal voltak más nemzetiségűek Hódmezővásárhelyen, a hol volt 9 német, 9 román, 1 tót, szerb horvát 2, továbbá Máramarosszigeten, a hol 1 német, 21 román és 12 ruthén volt. Békésen 9 román. ezen helyeken már magyar nemzeti missiót is kell teljesíteni az iskolának.

A tanulók illetőségét tekintve, mindenütt legtöbb a helybeli. Hogy a vidékről milyen mértékben gyűlnek össze egyik másik gymnasiumban a tanulók, kitűnik, ha a tanulóknak fenti létszámával a helybeliek számát összehasonlítjuk. Helybeli volt Debrecenben 423, Szathmáron 142, Szigeten 119, Karcagon 112 Nánáson 76, Mezőturon 93, Bősziroményben 110, Vásárhelyen 168, Békésen 127.

Az egyes gymnasiumokban legtöbb volt a reformátusok száma. Legtöbben a következő felekezetek voltak képviselve: Debrecenben 630 ref. izr. 22, katolikusok 10. Kisujszálláson (a hol ebben az évben is az első rovatot foglalták el a katolikusok) ref. 103, izr. 49, kath. 43; Szathmáron ref. 246, izr. 69; Máramarosszigeten ref. 104, izr. 68, kath. 40, g. kath. 38; Nánáson ref. 93, kath. 15, izr. 9; Karcagon ref. 113, izr. 58, kath. 33. Mezőturon ref. 169, izr. 47, kath. 30. Bősziroményben ref. 135. Hódmezővásárhelyen 137, izr. 50, kath. 46. Békésen 86 ref. 36 kath. és 27 zsidó. Vagyis, mint ezen adatokból kitűnik, gymnasiumaink a más vallásúak nevelését is végzik, és a reformátusok után legnagyobb számmal szerepelnek gymnasiumainkban a zsidók, azután a katolikusok. Különb, ha csakis a paedagogiai oldalát tekintjük a felekezeti tartáságnak, éppen nincsenek a több felekezetűsége örülni, a mint ezt leghivebben kifejezi a szigeti igazgató következő megjegyzése: „A gyenge tanulóanyag kellő kiképezhetőségének gátló körülménye már a napitárak különfélesége is. A nem egyszerre eső ünnepek miatt úgy az egyes felekezeti növendékek mint végeredményben a tanítás menetének is annyi a muladékosága, hogy egyeseknél a legiparkodóbb igyekezettel is alig vagy éppen nem vagyunk képesek a hézagossá vált studiumot egyöntetűvé tenni.“ A más felekezetűekkel a többi gymnasiumok is hasonló helyzetben vannak, de a hol kevesebb más felekezetű van, ez nem annyira feltűnő. Az azonban bizonyos, hogy a más felekezetűeknek éppen nem szolgál előnyére a sok ünnep a tanulás zavartalan menete szempontjából.

A tanulók szüleinek állása és foglalkozása különbözik az egyes gymnasiumokban. Debrecenben a szülők közül a legtöbb köztisztviselő, iparos és más értelmiségi, Kisujszálláson a szülők $\frac{1}{3}$ ad része kis birtokos és bérlő, Szathmáron szintén, de ezek mellett jelentős számmal szerepelnek a köztisztviselők és más értelmiségi osztálybeliek. Máramarosszigeten a legtöbb köztisztviselő, más értelmiségi, kisiparos és kiskereskedő, Nánáson legtöbb a kisbirtokos és kisiparos, Karcagon szintén, de itt a kiskereskedők is elég percenttel szerepelnek, Bősziroményben kisbirtokos, köztisztviselő, más értelmiségi és kisiparos, Vásárhelyen legtöbb az értelmiségi és köztisztviselő, azután következnek a kisbirtokosok és iparosok.

A mi a tanulók előmenetelét illeti, e tekintetben igen nagy a hullámzás. Az alább közlendő adatokból azonban óvakodnunk kell arra a következtetésre jutni, hogy a hol legkevesebb tanuló bukik, az a legkiválóbb gymnasium. Ugy vagyunk a bukások százalékával, hogy vannak évek, a melyek jó termést adnak, éppúgy mint a földművelő gazdának a földje némely esztendőben jól jövedelmez, viszont vannak évek, a mikor sok rossz tanuló jövén össze, a bukások percentje magasra szökik. Arra is van eset, hogy egyes osztályokban kerül össze nagyon sok rossz tanuló, míg más osztályokban meg feltűnően sok jó tanuló található. Az elmúlt évben Debrecenben bukott a tanulók közül 18%, Kisujszálláson 27%, Szathmáron 19%, Máramarosszigeten

25.67%, Nánáson 26%, Karcagon 25.5%, Mezőturon 23.92%, Bősziroményben 29%, Hódmezővásárhelyen 23%, Békésen 15%.

A bukás átlaga tehát 25% körül van. Nem mondhatjuk semmi szín alatt egészséges állapotnak azt, hogy 100 tanuló közül 25 nem való a tanuló pályára. Tény, hogy igaza van a máramarosszigeti igazgatónak, mikor a bukásokról szólva ezt mondja: „Sajnos meggyőződésünk, hogy a szülők nagy részének nem az a vágya, nem az a célja, hogy fiaik a szükséges tudományokból minél többet tudjanak, kötelességérzésük minél inkább váljék erős nemes jellem biztos alapjává, hanem, hogy azok érdemeiken felül calculust kapva az iskolán átusszanak, hogy azután urak legyenek belőlök.“ A szülők nagy része, sajnos így gondolkozik, ezért tartja annyi ideig a tanulói pályán az erre különben tehetséggel és kellő szorgalommal nem bíró, fiát, ez növeli nagyra az érettségi vizsgálaton bukottak számát is.

Ha az érettségi vizsgálat eredményét tekintjük, az eredmény éppen nem megnyugtató, Debrecenben 58 jelentkező közül bukott 8, Kisujszálláson 22 közül 8, Szathmáron 20 közül 6, Szigeten 32 közül 9, Mezőturon 23 közül 1. Békésen 9 közül 3. Legkevesebb bukott tehát aránylag Mezőturon és Debrecenben.

A legtöbb gymnasiumban a tanulók önmunkásságának élesztésére részint önálló alapítványok kamataiból, részint az önképzőkörben bizonyos pályadíjak voltak kitűzve. A legtöbb értesítő azonban kedvezőtlen eredményről számol be, a tanulók önmunkássága általában véve mindenütt lanya. Nagyon helyesen teszik a máramarosszigeti és hódmezővásárhelyi gymnasiumok igazgatói, hogy ebből kifolyólag az ifjúságot nagyobb tevékenységre ösztönzik. A máramarosszigeti gymnasium igazgatója méltán ütközik meg azon, hogy erre a kérdésre: „A protestánsok vallási ügyei a magyar országgyűléseken a XVI—XIX. században“ — egyetlenegy pályamunka sem jött be: „Szégyenkezve kell felémlelni, hogy e lélekemelő tárgy iránt egy református főgymnasium VIII. osztályában egy tanuló sem érdeklődött. Ez maga is sötét árnyat vet az osztályra.“

Paedagogus.

TANÜGY.

Egyházkerületünk gymnasiumainak állapota az 1902-3. iskolai évben.

II.

Több értesítő arról is beszámol, hogy hány tanári értekezlet volt az iskolai év folyamán, a mi mindenesetre enged arra következtetni, hogy az egyes tanári testületek milyen mértékben igyekeztek módszereket tökéletesíteni. Debrecenben 20 értekezlet volt az ellenőrző és osztályozó értekezletek leszámításával, Kisújszálláson 26, Mezőtúron 30. Beszámolnak azokkal a módszeres kérdésekkel is, melyekkel a tanári kar foglalkozott. Mezőtúron minden fontosabb tárgyat bizottsági tanulmányozás előzött meg.

A hospitálás, melynek a módszer egyöntetűvé tétele szempontjából oly nagy fontossága van, mindinkább kezd tért hódítani, s a debreceni értesítő tanúsága szerint „hatása meg is látszott a tanítási eljárás és a fegyelmezés egyöntetűségén.”

A tanulók vallásos nevelése mindinkább megszilárdulóban van. Már alig van intézet, a hol a téli hónapokban külön istentiszteleteket nem tartanak a tanulók számára, s a hol nincs is, a közel jövőben ígéri ennek megvalósítását. Debrecenben külön gyermekistentisztelet volt 2 izben, Szathmáron a Lorántffy estélyeket látogatták a tanulók, Karcagon meg vallásos olvasmányokat és építő irányú lapokat az intézet járatott a tanulóknak, de több növendék is volt az előfizetők közt.

Eredményt ért el a szathmári igazgatótanácsnak az egyházkerülethez intézett ama kérelme, hogy a miniszter kéressék fel annak elrendelésére, hogy a hol a protestánsok a reformáció emléknapját meg ünneplik, az állami és községi iskolába járó protestáns tanulók az illető hitfelekezeti részéről történő bejelentés alapján október 31-én elbocsátandók. A közoktatási kormány eme kérelem folytán 1902-ben ilyen értelmű rendeletet tényleg ki is bocsátott.

Minden gymnasiumban nagy súlyt fektettek a hazafias nevelésre is. Megünnepezték a legtöbb helyen szept. 19-ét, okt. 6-át, okt. 31-ét, márc. 15-ét. Rendeztek több helyen a tanulók jótekonny célú ünnepélyt is, különösen a Rákóczy-ünnepélyek rendezése öltött nagy arányokat, a máramarosszigeti tanulók pedig küldöttségileg képviseltették magukat Dolhán a Rákóczy Ferencz függetlenségi harcának 200 éves évfordulója emlékére emelt oszlop leleplezési ünnepélyén. Kisújszállásról meg a Mátyás szobor leleplezési ünnepélyére utazott el 23 tanuló. A máramarosszigetiek a folyó iskolai évre szept. 9-ére már kitűzték a kassai Rákóczy-kiállítás megtekintését, összekötve egy kirándulással a Magas Tátrába. A nánási gymn. növendékei Gömör nevezetességét nézték meg. Óhajtott volna, hogy minden gymnasium növendékei tegyenek évenként ilyen kirándulásokat, mert ezekkel lehetne leginkább elejét venni a némelyeknél már kóborlássá váló kezdő vándorlásnak, mely sok esetben semmiféle erkölcsi haszonnal nem jár.

A szokásos ifjúsági egyesületek majdnem mindenik gymnasiumban teljes számmal vannak, bár volt gymnasium, melyben még az önképző kör is csak az elmúlt évben alakult meg. Ujabbán a Segítő egyesületeket szervezik mindenütt és 4—5 Segítő egyletnek már 1500 koronát meghaladó tőke pénze van. Magában áll

a debreceni gymnasiumban S. Szabó József tanár által szervezett Ifjúsági gyülekezet, melynek az élén előjárók, presbiterok és diakonusok állanak. Az előjárók a gyülekezet tanítóosztályára, szellemi munkásságának vezetésére szolgálnak, a presbiterok a gyülekezet erkölcsi életére vigyáznak, a diakonusok pedig az anyagi ügyeket vezetik és a jótékonyosság gyakorlását intézik. Vasárnap délelőttönként összejöveteleket tartanak, ének, ima, vallásos költemények szavalása, felolvasás, bibliamagyarázat képezik a tárgy it. A felolvasások színvonalát mutatja az a körülmény, hogy 3 felolvasás az Ébresztő c. lapban megjelent.

A nem kötelezett tantárgyak némely intézetben szűk körre szorúlnak, de másutt meg elég változatosak. Debrecenben francia nyelv, gyorsírás, szabadkézi rajz, — Szigeten gyorsírás, angol, francia nyelv és szabadkézi rajz, — Mezőtúron műének, hegedű zene, Böszörményben ének, zene, gyorsírás, francianyelv, — Vásárhelyen gyorsírás és szabadkézi rajz, Nánáson szintén ugyanazok, Karcagon francia nyelv, gyorsírás és szabadkézi rajz taníttatnak. Magában áll Kisújszállás kísérlete a táncitanítással.

A játékdélutánok szervezése is megindult. Debrecenben is megvalósul már rövid idő alatt, Szathmáron még nincs ugyan megfelelő tér, de azért már a múlt évben megkezdették mind a nyolc osztálylyal, Karcagon is tanári felügyelet alatt vonultak ki több izben a mezőre, s a játékdélutánok szervezése is bizonyos. A tornatanítás intenzívebbé léételére majdnem mindenütt volt helyi tornaverseny, de a múlt iskolai évben Debrecenben tartott kerületi tornaversenyen is részt vettek teljes gymnasiumaink, s ezen versenyen a két első díjat a debreceni és hódmezővásárhelyi gymnasiumok nyerték el az összetett versenyen.

A növendékek egészségi állapota éppen nem a legjobb volt. Az iskolai munkát sehol sem akasztotta ugyan meg a járványos betegség, de Debrecenben igen sok influenza volt, 3 tanuló meghalt, Kisújszálláson 2. járványos eset volt, Szigeten 4, e mellett utóbbi helyen sok betegség volt a tanárok közt, Nánáson 9 járványos eset volt, 1 meghalt, Vásárhelyen 3 járványos eset fordult elő.

A tanulók magaviselete tekintetében sok a panasz. Debrecenben is érzik, hogy sok a baj különösen a bentlakókkal. A múlt iskolai évben a tanári kar éppen ezért kiváló gondot fordított a bentlakó tanulók erkölcsi és tanulmányi felügyeletére. A tanulókat felmentették a lakószobák tisztítása és a vízfordás alól, továbbá a bentlakókat az igazgatón kívül az osztály főnökök is ellenőrizték. Az új intézkedéstől a tanári kar a legjobbat reméli. Gyökeres javulás azonban egyedül az új internátus célszerű szervezésétől remélhető. Tanácslólag 9 tanuló utasítottak el. Máramarosszigeten a fegyelem ki nem elégtő voltának főokát a rosszul megválasztott koszházakban találják „a hol talán az olecsóság miatt különböző osztályú es kiskorú, kellő felügyeletet nem nyelő tanulók egész csoportja zsufolódik össze és rontja egymást testileg lelkileg, a hol lelkiismeretlenül állítják ki a hamis igazolványokat a tanulók könnyelmű mulasztásainak leplezésére.

A szabályszerű magaviselet nagy különbséget mutat egyes helyeken, Szathmáron szabályszerű volt 24,9%, Karcagon 37,9%, Mezőtúron 22,49%. Vásárhelyen is nagyobb panasz merült fel, míg Nánáson csak 8,8% volt a szabályszerű osztályzatot nyert tanulók száma. Ezen adatokból azonban nehéz ítéletet mondani az egyes esetekben fenforgó okokról, mert a

mérték sem egyforma mindenütt a magaviselet elbírálásánál.

Elismerés illeti a kisújszállási tanári kar eljárását, hogy a tanulókat szállásaikon látogatták, sőt az ellenőrzésnél a szülők és a szállásadók közreműködésének a biztosítására ezek közt nyomtatott felhívást is tettek közzé. Mezőtúron meg módszeres tanácskozási tárgyat képezte az a kérdés, hogy a házi és iskolai nevelés miképpen volna összhangba hozható, mert — mint mondják — az iskolai és a szülei ház közti egyöntetű eljárásnak még mindig hiányával vagyunk.

A magaviselettel szorosán összefügg az igazolatlan órák mulasztóinak száma. Szathmáron igazolatlanul mulasztott 4, Nánáson 8, Karcagon 11, Vásárhelyen 32 tanuló. Sem igazolatlan sem igazolt órát nem mulasztott Szathmáron 71, Nánáson 36, Karcagon 33, Vásárhelyen 50 tanuló.

A tanulók segélyezése általában véve nagymérvűnek mondható. Ilyen segélynek nevezhető a tandíj elengedés is, Debrecenben az elengedett tandíj összege 5778 korona volt, Máramarosszigeten 2400 korona, Kisújszálláson 512 korona, Nánáson 483 k. Mezőtúron 1220 k. Vásárhelyen 1722 korona.

A tápintézetű segély Debrecenben a legnagyobb mérvű, a hol 160 gymnasiumi tanuló nyer tápintézetű ellátást, a kik közül 69 nem fizet egész díjat. Mezőtúron 56 tanuló volt a tápintézetben, kik részére 840 k. volt a segély összege, Vásárhelyen 45 tagja volt a tápintézetnek, a segélyösszege tápintézetű segély címen 2726 korona volt, Szigeten 50 tanuló volt a tápintézetben.

A hol tápintézet nincsen is, ott is érzik ennek a szükségét. Kisújszálláson állandóan gyűjtik a tápintézetű alapot, mely már a 11,000 koronát meghaladja és Böszörményben is létesült convictusi alap.

Szép összegre menő ösztöndíjakat is osztanak ki az egyes gymnasiumokban. Első helyen áll e tekintetben Debrecen a maga gazdag alapítványával, melyeknek kamataiból összesen 10,148 koronát osztottak ki, Kisújszálláson 750 korona körül, Szathmáron mindenféle jutalmazás és segély címen 4434 koronát, Nánáson 492 koronát, Karcagon 3020 koronát, Mezőtúron 1038 koronát osztottak ki.

Ezeket kívül szegény tanulók több helyen nyertek könyv és ruhasegélyt.

A gymnasiumok felszerelése általában szépen gyarapodik.

Természetes, hogy a debreceni gymnasiumnak van a leggazdagabb könyvtára az anyakönyvtár révén, de bizony az évi gyarapodása, még ha azt nem számítjuk is, hogy több szaknak a szükségleteit kell kielégítenie, nem tart lépést a többi gymnasium könyvtárainak gyarapodásával. Kisújszálláson a gyarapodás értéke 4271 korona, Nánáson 964 müvel 1176 kötetben gyarapodott, Mezőtúron 1273 korona értékű a gyarapodás, Békésen 3160 mü 4679 kötetben van a könyvtárban.

Az ifjúsági könyvtár sem áll az első helyen Debrecenben, a mennyiben 1673 mü van benne, míg Kisújszálláson az ifjúsági könyvtár 1808 müből áll 2032 kötetben, az évi gyarapodás 186 mü 193 kötetben. Szathmáron 1434 müből 2014 kötetben, Nánáson 878 mü 1099 kötetben, Mezőtúron 323 müből, Böszörményben 867 müből áll az ifjúsági könyvtár, Vásárhelyen 590 korona értékű volt az ifjúsági és segélykönyvtár gyarapodása, Békésen 682 db. van az ifjúsági könyvtárban.

A philologiai szemléltető eszközöket mindenütt kiváló gondnal gyarapítják. Debrecenben a szép művészeti és classica philologiai muzeumban csak 74 db. van, de annak gyarapítására 1758 korona van meg. Kisújszálláson 183 darabból áll 1275 korona értékben, évi gyarapodás értéke 111 korona. Szathmáron a philologiai eszközök értéke 574 korona, Szigeten a történelmi és philologiai muzeumban összesen 223 darab van. Nánáson 81 darab van, évi gyarapodás értéke 199 korona, Mezőtúron 560 darabból áll, 777 korona értékben, évi gyarapodás 146 korona értékű, Vásárhelyen 450 korona a gyarapodás értéke, Békésen 123 darabból áll a gyűjtemény.

Történelmi szemléltető eszköz Debrecenben 176 db. van, gyarapodás értéke 80 korona, Szathmáron 443 koronán értékű a gyarapodás, Kisújszálláson 56 db. van 566 korona értékben, Nánáson 104 db, évi gyarapodás értéke 194 korona.

A physikai szertárak élén a debreceni áll 1423 korona értékű évi gyarapodással, állománya 1271 db. Kisújszálláson 447 db. van 8030 korona értékben, évi gyarapodás 13 db. 1469 korona értékben. Szathmáron a physikai szertár értéke 7276 korona, gyarapítására 35 koronát fordítottak. Nánáson 152 physikai szer van 2160 korona értékben és 324 db. vegytani szer 293 korona értékben. Mezőtúron a physikai szertárban 491 db van 11398 korona értékben, gyarapodás értéke 490 korona, Böszörményben 534 db. van a physikai szertárban 10789 korona értékben, múlt évi gyarapodás értéke 9220 korona. Vásárhelyen 446 korona a gyarapodás értéke. Békésen 397 db. physikai eszköz van.

A földrajzi szerek gyarapodási értéke Kisújszálláson 62 korona, összesen 68 db. van 877 k. értékben Szathmáron 547 korona a földrajzi szerek értéke, Nánáson 167 db. van 951 korona értékben, Turon 128 darabból áll Vásárhelyen 180 korona a gyarapodás értéke. Békésen 77 db.ból áll a gyűjtemény.

Az ásványmuzeum Debrecenben a leggazdagabb, 15,285 db.-ból áll, Kisújszálláson 3110 db.-ból 1460 korona értékben, Karcagon 197 db. a gyarapodás 65 korona értékben.

A rajzszerter évi gyarapodásának értéke Debrecenben 94 korona, Kisújszálláson 98 korona, utóbbiban 765 db. van 896 k. értékben, Szathmáron 404 db.-ból áll, 44 modellből és 18 eszközből 916 korona értékben. Szigeten 189 korona értékű a gyarapodás, Turon 52 korona értékű, utóbbi áll 954 db.-ból 720 korona értékben.

Debrecenben 609 db. tornaszer van, évi gyarapodás értéke 88 k. Kisújszálláson 524 db. szer 3356 k. értékben, évi gyarapodás értéke 60 korona. Szathmáron 3914 k. a szerek értéke, Turon 462 db. szer van, 2002 k. értékben, Böszörményben 65 db. van, szaporodás értéke 25 korona, Vásárhelyen 200 korona értékű a gyarapítás.

Debrecenben a régiség és éremtárban van 3553 db. Kisújszálláson 1785 db, Nánáson 1396 db, Mezőtúron 1533 db, Vásárhelyen 792 k. a gyarapodás értéke.

A természetrajzi gyűjtemény Debrecenben a leggazdagabb, Szathmáron 2603 állat, 689 növény és 1549 ásványból áll, évi gyarapodás értéke 284 korona, Nánáson 3750 db.-ból áll 2652 k. értékben. Karcagon a gyarapodás 280 db. 290 k. értékben, Turon 400 k. értékű a gyarapodás és 4431 db.-ból áll 7300 korona

értékben. Bösörményben 99 korona értékű a gyarapodás, Vásárhelyen 450 korona.

Ének és zene eszköz Kisujszálláson 156 db. van 1577 k. értékben, Turon 78 db. 1673 k. értékben.

Csak Debrecenben van fűvészkert, melyben 400 faj van kiültetve, míg az üvegházban 500 faj tenyésztetik.

Új építkezés történt Szathmáron 64000 korona államsegéllyel, továbbá Békésen. Új épületet emelnek a f. iskolai évben Nánás és Karcag.

Több értesítőben vannak közölve emlékbeszédek, melyeket bizonyos ünnepélyek alkalmával egyes tanárok elmondanak. Ezek nézetem szerint nem értesítőbe való, sőt a szorosán vett tudományos értekezések sem ott közlendők, mert azok, ha csakugyan tudományos értékkel bírnak, a folyóiratokban okvetlenül helyet foglalhatnak. Az értesítőben szerintem jogosan csak két féle cikk foglalhat helyet, tudniillik azok, melyek általános nevelési elveket fejtegetve, vagy a helyi viszonyokat véve tekintetbe, erre vonatkozó paedagogiai fejtegetéseket tartalmaznak, továbbá a székfoglaló értekezések. Éppen azért itt csak eme két kategoriáról szólok. Az emlékbeszédeknek egy faja azonban szintén az értesítőben közlendő, t. i. elhalt kartársak, vagy a tanügy terén érdemeket szerzett jelesek feleit tartott beszédek.

A debreceni értesítő Szeremley Barna dr. székfoglaló értekezését közli: Az ő görög vendégbarátságról. Azt az intézményt mutatja be vonzó képen, a melyet a fejlődő kultúra már feleslegessé tett. Az értekezést az ő kori társadalom képének ügyes rajza vezeti be, mely a családból indul ki és kutatja az okokat, melyek a vendégbarátság intézményének kifejlődésére vezettek. Leírja, hogy Homeros korában mint látták el a vendéget, elbeszéli, hogy a hódítások és gyarmatosítások milyen befolyással voltak annak fejlődésére, s mint idegenkedett Spárta a vendégbarátság intézményétől. Majd az intézmény hanyatlását beszéli el. Azután az intézmény ethikai jelentőségét kutatván, azt találja, hogy az ebben a keresztyéni tanításban csucosodik ki: „Szeresd felebarátodat, mint te magadat!” Szerző a kérdés irodalmában tájékozott és alapos kritikával dolgozik.

A nánási gymnasium értesítőjében Brassay Károly „Geleji Katona István élete és munkái” címen befejezi a múlt évi értesítőben megkezdett értekezését. Ez a rész főrészből a Katona irodalmi munkásságával foglalkozik, különösen behatóan tárgyalván a Gradualet, annak tartalmát és méltatását. Ugyanitt Nemes Félix dr. a tanulók gömöri kirándulását ismerteti vonzó elbeszélésben, melyből a tanulók okulást meríthetnek.

A hódmezővásárhelyi értesítőben Muzsi János székfoglaló értekezése van közölve: A magyar népdalról. Kutatja a népdal keletkezését, annak motivumait. Majd a következő végeredményre jut: „Sokszor találkozunk dalokkal, melyekben sem az érzés, sem a gondolat nagysága meg nem ragadja figyelmünket, de ha szeretettel vizsgáljuk, megtaláljuk benne az örökké alkotó emberi kedély küzdelmének hullámain, megtaláljuk a mit kerestünk: az embert. Át kell tekintenünk 1. a magyar népdal tárgykörét, hogy megismerjük a nép eszméinek, érzésének birodalmát, 2. a népdalnak szerkezetét, melyből a nép költői erejét ismerjük meg, 3. meg kell ismerkednünk a nép költői munkálkodásával, 4. végül össze kell foglalnunk a magyar népdal egyéniségét, azokat a sajátságokat, melyekben más népek

dalától eltér.” Látszik, hogy tárgyával előszeretettel foglalkozott és abban valóban elmélyedt.

Csak helyeselni tudom a karcagi és mezőturi igazgatók amaz eljárását, hogy évnyitó és évzáró beszédekben a szülei és iskolai nevelés egyöntetűsége céljából helyes alapokon nyugvó paedagogiai elveket fejtegetnek a szülék előtt, kikre bizonyára hatással vannak az ilyen felolvasások, s azok az értesítőben közöltetvén, maradandóbb hatásra számíthatnak.

Paedagogus.